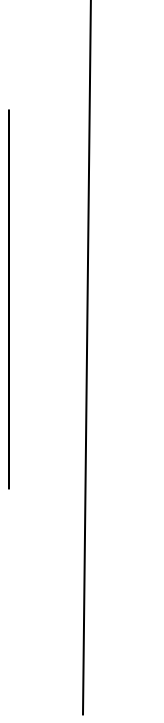

संघीय संसद
राष्ट्रिय सभा
प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समिति

प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको अवधारणापत्र सम्बन्धी
प्रतिवेदन २०७५

संघीय संसद सचिवालय

सिंहदरबार, काठमाण्डौं

२०७५/०७/१५

मिति:-२०७५/०७/१४

श्री प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समिति,
राष्ट्रिय सभा ।

विषय:- प्रतिवेदन पेश गरेको ।

प्रस्तुत विषयमा राष्ट्रिय सभा, प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको मिति २०७५/०६/१६ को निर्णयबाट गठित प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको अवधारणापत्र निर्माण उपसमिति गठन भएकोमा उक्त उपसमितिले तयार गरेको प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको अवधारणापत्र सम्बन्धी प्रतिवेदन उपसमितिको मिति २०७५/०७/१४ को बैठकबाट पारित गरी यसैसाथ पेश गरेका छौं ।

मा.श्री रामनारायण विडारी	संयोजक
मा.श्री बलराम प्रसाद बाँस्कोटा	सदस्य
मा.श्री राधेश्याम अधिकारी	सदस्य
मा.श्री विना पोखरेल	सदस्य
मा.श्री शान्ति कुमारी अधिकारी जि.सि.	सदस्य
मा.श्री सुमन राज प्याकुरेल	सदस्य

परिच्छेद- १ परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

समिति प्रणाली अचेल संसारभर लोकप्रिय हुँदै गएको छ । किनभने यसले अनौपचारिक, सहभागितामूलक एवं लचिलो कार्यविधि अपनाएर काम गर्दछ । पूरै संसदमा छलफल हुँदा सम्बन्धित राजनीतिक दलहरूले आ-आफ्ना स्थान (Position) बाट बोल्ने गर्दछन् । त्यहाँ पार्टी प्रधान काम हुन्छ । समितिमा सांसद प्रधान काम हुन्छ, पार्टीको भूमिका अलि गौण हुन्छ ।

संसदमा विशेषज्ञ बोलाएर (महान्यायधिवक्ता बाहेक) छलफल हुन सक्तैन । समितिले सम्बन्धित विशेषज्ञबाट राय, सुझाव लिएर निर्णयमा पुग्न सक्छ । मसिनो ढंगले विधेयकहरू हेर्न सक्छ । त्यसैगरी अधीनस्थ विधायन पनि अध्ययन गर्न सक्छ र आवश्यकता अनुसार सरोकारवालालाई बोलाएर निर्णय वा निष्कर्षमा पुग्दछ । त्यस्तो निर्णय वा निष्कर्ष मान्न सम्बन्धित पक्षलाई बाध्य गराउन सकिन्छ ।

पर्याप्त छलफल गर्न समयको कमी, विषयवस्तुको जटिलता, समस्याको गहिराईमा पुग्न नसकिने अवस्था जस्ता कारणले संसद आफैँले चाहेर पनि सम्पूर्ण काम गर्न सम्भव नहुने हुँदा संसदले नै आफ्ना सांसदहरूको समूह बनाएर संसदीय समिति बनाउने गर्दछ । यस्ता समितिलाई संसदकै रूप मानिन्छ । संसदले बनाएको नियमावलीको अधीनमा रहेर यी समितिहरू सक्रिय हुन्छन् । यिनले गरेका काम, कारवाही एवं निर्णय संसदबाटै भए गरेको मानिन्छ ।

राष्ट्रिय सभाको नियमित कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन राष्ट्रिय सभा अन्तर्गत विषयगत समिति तथा विशेष समिति रहेका छन् । सरकारलाई संघीय संसद (राष्ट्रिय सभा/संयुक्त सदन)प्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन, सरकारबाट भए गरेका काम कारवाहीको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन वा राय दिने प्रमुख कार्य यी समितिको हुने गर्दछ ।

राष्ट्रिय सभा नियमावली २०७५ को नियम १४७ को उपनियम (१) को देहाय ३ बमोजिम प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समिति गठन भएको हो । राष्ट्रिय सभाका चार समितिहरूमध्ये प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समिति एक हो ।

यस समितिको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत मुख्य ३ वटा विषय प्रत्यायोजित विधायन, सरकारी आश्वासन र राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज अभिलेख व्यवस्थापन रहेका छन् ।

१.२ उपसमिति गठन र कार्यक्षेत्र

समितिले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका विषयहरूको पहिचान गरी ती विषयहरूको सन्दर्भमा कसरी प्रभावकारी तवरले कार्य सम्पादन गर्न सकिन्छ, र सरकारलाई जनताप्रति उत्तरदायी तुल्याई मुलुकमा कसरी सुशासन प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ भन्ने बारे विभिन्न बैठकमा घनीभूत छलफल गरेको थियो । यस सम्बन्धमा विगतको अभ्यास, अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भ र महत्व बारेमा दुई विशेषज्ञहरू क्रमशः मा.न्यायाधिस टेक प्रसाद ढुंगाना (उच्च अदालत) तथा श्री माधव पौडेल (अध्यक्ष, नेपाल कानून आयोग) लाई समितिमा आमन्त्रण गरी विस्तृत छलफल समेत गरिएको थियो । तत्पश्चात्, समितिको मिति २०७१।०६।१६ को बैठकले आफ्नो कार्यक्षेत्रका तीनवटा अलग अलग विषयमा प्रारम्भिक अवधारणापत्र तयार पार्न देहाय बमोजिमको प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको अवधारणापत्र निर्माण उपसमिति गठन गरेको थियो ।

मा.श्री रामनारायण विडारी	संयोजक/सभापति
मा.श्री बलराम प्रसाद बाँस्कोटा	सदस्य
मा.श्री राधेश्याम अधिकारी	सदस्य
मा.श्री विना पोखरेल	सदस्य
मा.श्री शान्ति कुमारी अधिकारी जि.सि.	सदस्य
मा.श्री सुमन राज प्याकुरेल	सदस्य

उपसमितिको मिति २०७१।०६।२२ गते बसेको पहिलो बैठकले देहायका माननीयज्यूहरूलाई देहायका विषयमा प्रारम्भिक अवधारणापत्र तयार गरी उपसमिति समक्ष पेश गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरेको थियो ।

राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज अभिलेख व्यवस्थापन -	मा. श्री रामनारायण विडारी
सरकारी आश्वासन -	मा. श्री बलराम प्रसाद बाँस्कोटा
प्रत्यायोजित विधायन -	मा. श्री राधेश्याम अधिकारी

१.३ उपसमिति गठनको उद्देश्य र समयसीमा

यस उपसमिति गठन गर्नुका मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका थिए :-

- आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका विषयहरूको पहिचान गर्ने,
- आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका विषयहरूको अवधारणापत्र तयार गर्ने,

उपसमितिलाई निर्धारित क्षेत्रभित्रका विषयमा अध्ययन गरी अवधारणा पत्र सहितको प्रतिवेदन पेश गर्न मिति २०७५।०७।१५ गतेसम्मको समयसीमा प्रदान गरिएको थियो ।

१.४ प्रतिवेदनको संरचना

यस प्रतिवेदनलाई जम्मा चारवटा परिच्छेदमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद-१ मा परिचय खण्ड अन्तर्गत पृष्ठभूमि, उपसमिति गठन, कार्यक्षेत्र र समयसीमा लगायतका विषयहरू समावेश गरिएका छन् । त्यसैगरी परिच्छेद-२ मा प्रत्यायोजित विधायन सम्बन्धी, परिच्छेद-३ मा सरकारी आश्वासन सम्बन्धी र परिच्छेद-४ मा राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी विषयहरू उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद- २ प्रत्यायोजित विधायन

२.१ प्रत्यायोजित विधायन:

- संविधान मूल कानून हो । नेपालका सबै कानून मूल कानूनको अधिनस्थ रहन्छन् । संविधानसँग बाकिने गरी कुनै कानून बन्न सक्तैन । संसदलाई पनि संविधानसँग बाकिने गरी कानून बनाउने अधिकार छैन । संविधानसँग बाकिएको हद सम्म जुनसुकै कानून बदर हुन्छ ।
- कानूनको परिभाषा बृहत छ । “नेपाल कानून भन्नाले नेपाल ऐन वा नेपालको कुनै भागमा कानून सरह लागू हुने ऐन, सवाल, नियम, आदेश वा उपनियम सम्भन्नुपर्दछ” (कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन, २०१० को परिभाषा) ।
- संसदले पारित गरेको कानूनलाई सामान्यतः ऐन भनिन्छ । तर संविधान बमोजिम संसदले बनाएको नियमावली पनि कानून नै हो ।
- संसदबाट विधेयक पारित हुँदा सबै विषयवस्तु त्यसमै अटाउन सके राम्रो हुने हो । तर, संसदले धेरै विधेयक पारित गर्नुपर्ने हुनाले समय कम हुने, तर सबै विषय वस्तु विधेयकमै समेट्दा यसको आयतन/आकार पनि ठूलो हुने हुनाले विधेयकमा क्रमशः सारभूत विषय, दण्ड सजायको प्रावधान र कार्यविधि सम्बन्धी मोटा कुरा मात्र समावेश गरी विधेयक पारित गरिन्छ । तर, त्यतिले त्यो विधेयक ऐनमा परिणत भएपछि काम गर्न पर्याप्त हुँदैन । त्यसैले विधेयकमा ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयनको लागि भनेर आवश्यकता अनुसार नियमावली, विनियमावली, आदेश, कार्यविधि, निर्देशिका वा परिपत्र जस्ता कुरा बनाउन सकिने व्यवस्था गरिएको हुन्छ ।
- यो अधिकार ऐनले जसलाई सुम्पेको छ, त्यसैले प्रयोग गर्न पाउँछ । उदाहरणका लागि यो अधिकार नेपाल सरकार, न्यायपालिका, संवैधानिक अंग वा निकाय, कुनै प्रतिष्ठान, विश्वविद्यालय वा यस्तै अन्य संस्थालाई ऐनले प्रदान गरेको हुन्छ । अधिकार प्राप्त व्यक्ति (कानूनी व्यक्ति)ले ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गर्न पाउँछन् ।

२.२ प्रत्यायोजित विधायनको आवश्यकता :

- संसदबाट विधेयक पारित गर्नुअघि, विधेयक संसदमा विचाराधीन हुँदा र पारित गर्दा लामो समय लाग्छ । ऐन बनिसकेपछि त्यसलाई संशोधन गर्न पनि त्यतिकै कठिनाई हुन्छ । तर

प्रत्यायोजित विधायन अन्तरगत कानून बनाउँदा छिटो, छरितो ढंगले बनाउन सकिन्छ । यसलाई आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्न सकिन्छ । ऐनमा समेटनु पर्दा समय लाग्ने हुनाले ढाँचा, कार्यविधि, फाराम, अनुसूची जस्ता विषयलाई प्रत्यायोजित विधायनमा समेट्न सकिन्छ ।

- यसको साथसाथै विभिन्न निकाय, संघ-संस्था वा प्रतिष्ठानका आ-आफ्ना विशेषतायुक्त आवश्यकता हुन्छन् । ती कुरालाई प्रत्यायोजित विधायन मार्फत संबोधन गर्न सकिन्छ । उदाहरणका लागि न्यायपालिकाको काम विशिष्ट प्रकृतिको हुने गर्दछ । त्यसै गरी विश्वविद्यालयको कामको प्रकृति फरक हुन्छ भने नेपाल राष्ट्र बैक जस्ता नियमनकारी संस्थाको छुट्टै काम हुन्छ ।
- त्यसैले संसदले विधेयक पारित गर्दा यी सबै विषयको विशेषतामा प्रवेश गरी मोटो बनाउनुको साटो एउटा ढाँचा (Framework) जसमा मूलभूत कुरा नछुट्टुन - तर सो विधेयक पारित भई ऐनको स्वरूप ग्रहण गरेपछि कार्यान्वयन गर्न सजिलो होस भन्ने ध्येय राखी प्रत्यायोजित विधायनको व्यवस्था गर्ने गरिन्छ ।

२.३ प्रत्यायोजित विधायनका सीमाहरु :

- प्रत्यायोजित विधायनका केही सीमाहरु छन् । कुनै पनि प्रत्यायोजित विधायन अन्तरगत बनेका कानून संविधान वा सम्बन्धित ऐनसँग बाझिनु हुदैन । ऐनको मूल मर्म एकातिर र अधिनस्थ कानूनको काम अर्कोतिर हुनु भएन । ऐनले प्रदान नगरेको अधिकार प्रयोग गर्न भएन । ऐनले जसलाई यस सम्बन्धी अधिकार प्रदान गरेको छ, त्यसको सट्टा अरुले प्रयोग गर्नु भएन ।
- यस्तो कानून बनिरहदा त्यो न्यायपूर्ण, विवेकसंगत हुन जरुरी छ । स्वेच्छाचारी, प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरित, पक्षपातपूर्ण हुन सक्तैन ।
- ऐनले सुनिश्चित गरेको विषय भन्दा बाहिर गएर अधिनस्थ कानून बनाउन हुदैन ।
- कसूरको परिभाषा गरी दण्ड सजायको व्यवस्था गर्ने, कर लगाउने, अदालतको स्थापना एवं अधिकारक्षेत्र निर्धारण गर्ने विषय अधिनस्थ कानूनमा राख्न सकिदैन ।
- त्यस्तै प्रत्यायोजित अधिकार प्राप्त गरेको व्यक्तिले पुनः प्रत्यायोजित गर्ने गरी अधिकार सुम्पन समेत मिल्दैन ।

२.४ प्रत्यायोजित विधायनको नियन्त्रण :

- दुईवटा संस्थाले प्रत्यायोजित विधायनको दुरुपयोग रोक्न सक्दछन् । पहिलो संसद नै हो भने दोश्रो अदालत हो । संसदको प्रत्यायोजित विधायन अन्तरगत बनेका कानून हेर्ने दायित्व नै हुन्छ । पारित ऐन बमोजिम नियम, विनियम आदि बने नबनेको विषयमा चासो लिएर हेरि रहनु पर्दछ । अन्यथा ऐनको आडमा भन्दै सरकार वा अधिकार प्राप्त निकायहरूले मनपरी ढंगले नियम, विनियम बनाएर ऐनको भावना, मर्म, उद्देश्य सबैलाई ध्वस्त बनाउन सक्छन् ।
- देहायको अवस्थामा संसदले अधिनस्थ विधायन माथि नियन्त्रण गर्नु पर्दछ :-
 - क) अधिनस्थ विधायनले अधिकार क्षेत्र नाघेको छ, छैन ?
 - ख) आफ्नो अधिकारक्षेत्र भित्र बनाउनु पर्ने अधिनस्थ विधायन बनाएको छ, छैन ?
 - ग) अधिनस्थ विधायनले माउ कानून (Parent Law) को मर्म, भावना र उद्देश्यसंग मेल खान्छ, खादैन ?
 - घ) प्राकृतिक न्याय लगायत न्यायका मान्य सिद्धान्त प्रतिकूल छ, छैन ?
 - ङ) अधिनस्थ कानूनमा स्वविवेकीय अधिकारको मात्रा अस्वाभाविक छ, छैन ?
- यी र यस्तै विषयवस्तु माथि संसदले विचार गरेर नियन्त्रण गर्ने हो ।
- संसदीय समितिबाट अधिनस्थ कानून परीक्षण हुदा त्यसमा उल्लेख गरिएका व्यवस्थाहरूले माउ कानूनको क्षेत्राधिकार नाघेको, माथि उल्लेखित सीमाहरू उल्लंघन गरेको पाइएमा सो सच्याउन समितिले सम्बन्धित निकायलाई निर्देश गर्नु पर्दछ । तर समितिले दिएको निर्देश सम्बन्धित निकायबाट कार्यान्वयन नभएमा राष्ट्रिय सभा नियमावलीको नियम १५३ बमोजिम सदनबाट पारित गरी निर्देशन दिन आवश्यक छ । जसलाई कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित निकाय बाध्य हुन्छन् ।
- जहाँसम्म अदालतको प्रश्न छ - कुनै मुद्दा विशेषमा यो प्रश्न गाँसिएर अदालत समक्ष पुगेपछि अदालतले निर्णयका क्रममा निरूपण गर्ने हो । अदालतबाट निर्णयका क्रममा अधिनस्थ कानून बदर वा निष्कृत हुन सक्छ ।

२.५ प्रत्यायोजित व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्ययोजना:

१. प्रत्येक आर्थिक वर्षको सुरुमा नै क्यालेण्डर बनाउने

समितिले एक आर्थिक वर्षमा प्रत्यायोजित (अधिनस्थ) विधायन अन्तरगत कतिवटा कानूनको परिक्षण गर्ने हो भन्ने सम्बन्धमा तय गर्नु पर्ने हुन्छ । त्यसका लागि समितिले

प्रत्येक वर्षको क्यालेण्डर बनाउने, क्यालेण्डर बमोजिम काम गर्न संभावित घण्टाको अनुमान गर्ने र समितिको बैठकको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक हुन्छ ।

२. प्रत्यायोजित कानून छनौट गर्ने

प्रत्यायोजित कानून छनौट वा तय गर्ने आधार कसरी बनाउने ? यो अहम प्रश्न हो । यो सम्बन्धमा निर्णय गर्दा जनसरोकारसंग प्रत्यक्ष रूपले गाँसिएका वा राष्ट्रिय महत्वका विकास आयोजनाहरूसंग सम्बन्धित प्रत्यायोजित कानूनले अग्रता वा प्राथमिकता पाउनु पर्दछ ।

साथै नागरिक वा व्यक्तिका तर्फबाट अमूक प्रत्यायोजित कानून माउ कानूनसंग बाभिएको छ भन्ने उजुरी पर्न आएमा त्यसलाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ । सञ्चार माध्यम वा अन्य कुनै श्रोतबाट जानकारी हुन आएमा पनि प्रत्यायोजित कानूनको परीक्षण गर्नु पर्ने हुन सक्छ ।

३. उपसमिति गठन गर्न सकिने

दुई किसिमले उपसमिति गठन गर्न सकिन्छ । पहिलो, क्यालेण्डर बमोजिम तय गरिएका प्रत्यायोजित कानूनलाई एक भन्दा बढी समूहमा राख्ने र त्यो समूहलाई उपसमिति बनाएर क्यालेण्डर बमोजिम कार्य गर्न दिने । वा, दोश्रो प्रत्येक परीक्षण गर्ने भनिएका प्रत्यायोजित कानून पिच्छे उपसमिति बनाएर काम गर्ने । तेस्रो थोरै काम गर्ने लक्ष्य निर्धारण गर्ने हो भने उपसमिति नै नबनाइ समितिले नै सबै काम गर्दै जाने ।

त्यसपछि पनि यो स्मरणयोग्य कुरो छ कि उपसमितिले आफ्नो काम सक्ना साथ समितिमा पेश गर्न आवश्यक पर्छ र समितिबाट भएको निर्णय मात्र अन्तिम हुने गर्छ । यसमा समितिको सबै सांसदले आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न पाउँछन् ।

४. सुझाव दिने

समय समयमा प्रत्यायोजित कानून परीक्षण गर्दा असंगति देखिएमा त्यस्तो असंगति हुनाको कारण अन्तरिम प्रतिवेदनमा उल्लेख गरी राष्ट्रिय सभा र विधायन समितिलाई जानकारी गराउन सकिन्छ । यसो गर्नुको उद्देश्य अन्य विचाराधीन विधेयकमा के कस्ता कुरा प्रत्यायोजित कानूनका लागि छाड्ने र कस्ता कुरा विधेयकमै समावेश गर्ने भन्ने सुनिश्चित गर्न सकियोस ।

परिच्छेद- ३

सरकारी आश्वासन

३.१ सरकारी आश्वासन समितिको आवश्यकता

सरकारबाट संसदलाई विभिन्न आश्वासन दिने गरिन्छ। विभिन्न देशका संसदीय अभ्यास मुख्य गरी अल्प विकसित देशमा सरकारले बेला बेलामा विभिन्न आश्वासन दिए पनि त्यसको कार्यान्वयनको पक्षमा पर्याप्त अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सचेत गराउने कार्य भएको हुँदैन। यसै कुरालाई ध्यानमा राखी संघीय संसदमा नेपाल सरकारका तर्फबाट मन्त्रीहरुले दिएका आश्वासनहरु कार्यान्वयन भए वा नभएको सम्बन्धमा अनुगमन एवम् कार्यान्वयनको लागि प्रत्यायोजित व्यवस्थापन तथा सरकारी आश्वासन समितिको आवश्यकता महशुस गरिएको हो। यस्तो कामको लागि प्रतिनिधि सभामा छुट्टै कुनै समिति छैन।

३.२ सरकारी आश्वासन समितिको प्रादुर्भाव र विकास

- यस्तो समितिको आवश्यकता महशुस गरेर सन् १९४९ मा दक्षिण एसियामा सर्वप्रथम भारतको लोकसभाका सभामुखले सरकारी आश्वासन समिति गठन गरेको देखिन्छ।
- सन् १९७२ को जुलाई देखि नियमावली समितिको सिफारिस बमोजिम राज्यसभामा पनि सरकारी आश्वासन समिति गठन भएको देखिन्छ।
- सरकारी आश्वासन समिति भारतमा एक राम्रो अभ्यास मानिन्छ।
- भारतका विभिन्न राज्यको विधान सभामा समेत यसको प्रयोग भएको पाइन्छ।
- बंगलादेश, सेसेल्स, केन्या, मौरिसस जस्ता देशमा पनि यसको प्रयोग भएको पाइन्छ।

३.३ आश्वासनका स्वरूप

- आश्वासन भन्नाले संघीय संसद (राष्ट्रिय सभा/संयुक्त सदन) मा मन्त्रीहरुले दिएको आश्वासन,
- यस समितिमा दिएका आश्वासन,
- नेपाल सरकारको बजेट वक्तव्य र वार्षिक योजनामा उल्लेख भएका विषय,
- सरकारको नीति तथा कार्यक्रम,
- सरकारको बजेटको प्राथमिकता र सिद्धान्त,
- संसदमा उठेका प्रश्नहरुको जवाफ ,
- यस्तै प्रकृतिका अन्य आश्वासन।

३.४ सरकारी आश्वासन दिन सक्ने वाक्यांश र शब्दावली

सरकारले देहायको वाक्यांश वा शब्दावली प्रयोग गरी मन्त्री मार्फत आश्वासन दिन सक्ने देखिन्छ ।

- १) “यो विषय सरकारमा विचाराधीन छ”,
- २) “यो विषयलाई सरकारले सकारात्मक रूपमा हेर्ने छ”,
- ३) “यस विषयमा विचार गर्ने छु”,
- ४) “यो विषयको सम्बन्धमा सदस्यलाई जानकारी गराउनेछु”,
- ५) “सदन समक्ष पेश गरिनेछ”,
- ६) “यो विषयमा आवश्यक कारवाही गरिनेछ”,
- ७) “यो विषय सदन समक्ष पेश परिनेछ”,
- ८) “सदनलाई जानकारी गराइनेछ”,
- ९) “यो विषय सम्पन्न गरिनेछ”,
- १०) “यो विषय यसै आर्थिक वर्ष भित्र सम्पन्न गरिनेछ”, आदि ।

३.५ सरकारी आश्वासन र यसको अनुगमन

मन्त्री मार्फत देहायका अवस्थामा आश्वासन दिन सकिनेछ,

- क. प्रश्नोत्तर क्रममा जवाफ दिँदा,
- ख. विधेयक उपर उठेका प्रश्नको जवाफ दिँदा वा विधेयक पारित गर्ने क्रममा जवाफ दिँदा,
- ग. कुनै संकल्प प्रस्ताव पारित हुने क्रममा जवाफ दिँदा,
- घ. सार्वजनिक महत्वको कुनै विषयमा संसदको कुनै वा दुवै सदनलाई जानकारी गराउँदा,
- ङ) गैर सरकारी विधेयकमा सरकारको धारणा व्यक्त गर्दा,
- च) यी बाहेक यस्तै अन्य अवस्थामा ।

३.६ सरकारी आश्वासनको विशेषता र सीमा

- १) राष्ट्रिय सभा/संयुक्त सदनमा दिइएको आश्वासनमा मात्र सीमित रहनेछ ।
- २) आश्वासन लिखित वा मौखिक दुवै किसिमका हुन सक्नेछन् ।

३.७ सरकारी आश्वासन समितिको भूमिका र कार्यहरु

- १) सरकारबाट संघीय संसद (राष्ट्रिय सभा/संयुक्त सदन) मा दिइएका आश्वासन कुन हदसम्म पुरा वा कार्यान्वयन भएका छन् वा छैनन् त्यसको अनुगमन गरी यकीन गर्ने,
- २) सरकारले समय समयमा संसद (राष्ट्रिय सभा/संयुक्त सदन) दिएका आश्वासन, प्रतिवद्धता तथा बचनवद्धताको अभिलेख गर्ने,
- ३) आश्वासन पुरा नभएको वा समयमा नै पुरा नभएको परीक्षण गर्ने,
- ४) आश्वासन पुरा गर्न के कस्ता प्रावधान अपनाउनुपर्दछ सुझाव सिफारिस गर्ने,

- ५) संविधान वा ऐनको उद्देश्य अनुरूपका आश्वासन छान् वा छैनन् तथा आश्वासनहरूले अदालतको अधिकारलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष हस्तक्षेप गर्छ वा गर्दैन परीक्षण गर्ने,
- ६) समितिले आश्वासनको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा स्थलगत भ्रमण तथा अध्ययन गर्न सक्ने,
- ७) आफ्नो काम कारवाही र कार्यविधिको वार्षिक प्रतिवेदन सम्बन्धित सदनमा पेश गर्ने ।

३.८ विविध

सरकारी आश्वासनको समयसीमा तथा त्यस्ता आश्वासनहरूको कार्यान्वयनको प्रगतिको आवश्यकतानुसार अनुगमन गरी निर्देशन गर्ने ।

परिच्छेद- ४

राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज अभिलेख व्यवस्थापन

राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेजहरुलाई परिभाषित गर्नु जरुरी छ । साथै मुलुकभरिका राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज सुरक्षित राख्न आवश्यक प्रवन्ध मिलाउनु आवश्यक छ । राज्यले अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी कस्ता कस्ता कानून बनाई सकेको छ, ती कानूनहरुको कार्यान्वयन कसरी भएको छ र नपुग कानूनहरुको निर्माण गरी कसरी अभिलेख व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ, यस सम्बन्धमा स्पष्ट दृष्टिकोण आवश्यक छ ।

उपरोक्त पृष्ठभूमिमा देहाय बमोजिमका दस्तावेजहरु राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेज हुन सक्छन् ।

- क. नेपालको शुरुदेखि आजसम्मको विभिन्न काल खण्डको भौगोलिक सीमानाको नक्साको अभिलेख,
- ख. नेपाल राज्य वा नेपाल सरकार पक्ष भै अन्य मुलुक वा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग दुई पक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि, महासन्धि, सम्झौता, सम्मेलन आदिको सक्कलप्रतिको अभिलेख बारेमा ,
- ग. नेपालको पुरातात्विक शिलालेख, ताम्रपत्र, विभिन्न सनद, रुक्का, इस्तीहार, सवाल लगायतका अभिलेखहरु बारेमा,
- घ. नेपालको जन्मदेखि आजसम्मका सबै कानूनहरु क्रमागतः रुपमा राखेको बारेमा,
- ङ. संसदको शुरु देखि हालसम्मको महत्वपूर्ण घोषणा, व्यवस्थापन र कामको अभिलेख बारेमा,
- च. मा. सदस्यहरुले संसदमा बोलेका कुराहरुको सम्पूर्ण विवरण,
- छ. यस्तै प्रकृतिका अन्य अभिलेखहरु ।

उपरोक्त कामका अतिरिक्त देहायको काम गर्न पनि जरुरी देखिन्छ :-

- १) अभिलेख राख्ने स्थान, अभिलेख राख्ने तरिका, अभिलेख राख्ने चीज वस्तु वा दस्तावेजहरुको पंजिका तयार गर्ने
- २) संसदका गतिविधिका अभिलेख सुरक्षित साथ राख्ने
- ३) सरकारका गतिविधिका अभिलेख व्यवस्थित गर्ने
- ४) न्यायपालिकाका ऐतिहासिक गतिविधिका अभिलेख चुस्त दुरुस्त राख्ने
- ५) विश्वविद्यालयका ऐतिहासिक अभिलेख खोजी गर्ने
- ६) नेपाल सरकार मातहतका अभिलेख सम्बन्धी विभिन्न निकायहरुको पंजिका तयार गर्ने
- ७) संवैधानिक निकाय वा अंगका विभिन्न अभिलेख व्यवस्थित गर्ने

माथि १-७ सम्ममा रहेका अभिलेखको निरीक्षण, अनुगमन तथा आवश्यक निर्देशन गर्नु पनि यो समितिको काम हो ।

यस सम्बन्धमा राज्य सबै केन्द्रित निकायका पुस्तकालयहरुको आधुनिकीकरण, वैज्ञानिक व्यवस्थापन, संरक्षण समेतको अध्ययन गरि राय सुझाव र निर्देशन जारी गर्न पर्ने काम पनि यस समितिको क्षेत्राधिकार भित्र पर्दछ ।

- माथिका काम गर्न हाल नेपालमा कुनै पनि अनुगमन गर्ने कार्यालय प्रभावकारी देखिँदैन, तसर्थ यो समितिले आवश्यक अध्ययन र प्रतिवेदन गर्नु वाञ्छनिय छ ।
- विश्वका अन्य मुलुकमा यस्ता अभिलेखको पर्याप्त मात्रामा संरक्षित भएको देखिन्छ ।
- नेपालसँग सम्बन्धित अभिलेख नेपालमा नभेटिएको तर विदेशका विभिन्न मुलुकका अभिलेखालयमा राखेको पाइएकोले सो सम्बन्धमा पनि यस समितिको चासो लिनुपर्ने कर्तव्य देखिन आउँछ ।

विविध:

समितिले आवश्यक कार्यतालिका बनाई मुलुक भित्र र बाहिर रहेका राष्ट्रिय महत्वका दस्तावेजहरुको अभिलेख व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नेपाल सरकारलाई निर्देशन गर्नुपर्दछ ।